

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2014, sp. zn. 25 Cdo 3076/2014, ECLI:CZ:NS:2014:25.CDO.3076.2014.1

Číslo: 31/2015

Právní věta: Skutečnost, že se žalobce dostal do nepříznivé finanční situace v důsledku trestného činu žalovaného, kterým mu byla způsobena škoda, a u soudu se domáhá náhrady této škody, je zásadně podstatnou okolností svědčící pro naplnění podmínky existence zvláště závažných důvodů pro úplné osvobození od soudních poplatků ve smyslu § 138 odst. 1 o. s. ř., nicméně nezakládá naplnění této podmínky bez dalšího a vždy záleží na dalších okolnostech konkrétního případu.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.11.2014

Spisová značka: 25 Cdo 3076/2014

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Poplatky soudní

Předpisy: § 138 odst. 1 o. s. ř.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce požadoval osvobození od soudních poplatků v řízení, ve kterém se domáhal zaplacení částky 12 997 010 Kč s příslušenstvím jako škody, kterou mu způsobil žalovaný svým trestným činem, když v postavení zaměstnance žalobce se zařazením na pozici hlavního účetního odčerpával peněžní prostředky žalobce ve výši 17 197 655 Kč ve svůj prospěch, za což byl pravomocně odsouzen.

O k r e s n í s o u d Praha – západ svým usnesením ze dne 7. 2. 2014 zamítl žádost žalobce o osvobození od soudních poplatků. Vyšel ze zjištění, že žalobce vlastní tři osobní automobily, nemá ve vlastnictví žádné nemovitosti. Ekonomické ukazatele jeho hospodaření v posledních letech sice poklesly, ale jeho roční obrat se pohyboval v desítkách milionů korun a z daňového přiznání za leden až září roku 2013 (daňová povinnost v rozmezí 50 000 Kč až 170 000 Kč) vyplývá, že prodával svou produkci s přidanou hodnotou několika stovek tisíc korun měsíčně. Soud došel k závěru, že finanční situace žalobce není natolik špatná, aby nepřiznání osvobození od soudních poplatků znemožnilo uplatnit jeho práva u soudu. Soud připustil, že osvobození od soudních poplatků lze přiznat i podnikateli či právnické osobě, ale pouze v případě, kdyby se takový účastník dostal do tíživé finanční situace z důvodu tzv. vyšší moci či nepředvídaných okolností, které nemají svůj původ v podnikání. Rizika spojená s podnikáním a případný podnikatelský neúspěch, včetně práce zaměstnanců, nelze přenášet na stát, a to ani formou osvobození od soudních poplatků. Na straně žalobce shledal soud dlouhodobě podceňovanou kontrolu odpovědných zaměstnanců, když trestná

činnost žalovaného probíhala bez povšimnutí delší dobu. Tuto jistou „liknavost“ a z toho vzniklé finanční obtíže soud podřadil pod podnikatelské riziko žalobce. Soud uzavřel, že žalobce není osobou nemajetnou, hospodář s milionovými obraty a jeho současná situace nemá původ ani v tzv. vyšší moci ani v nepředvídaných okolnostech, které nemají svůj původ v podnikání.

K odvolání žalobce K r a j s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 28. 3. 2014 změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že žalobci přiznal osvobození od soudních poplatků z jedné poloviny.

Dle odvolacího soudu nejde v daném případě o zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Soud konstatoval, že u právnických osob lze uvážit povahu jejich podnikatelské nebo jiné činnosti, jakož i stav a strukturu majetku a platební schopnost. Ztotožnil se s názorem soudu prvního stupně, že trestná činnost žalovaného trvala delší dobu a při správně nastavených mechanismech kontroly mohla být odhalena dříve, na druhou stranu však zohlednil skutečnost, že činností žalovaného došlo k výraznému úbytku jmění žalobce a ke zhoršení jeho finanční situace. Dále zvážil výši soudního poplatku v dané věci (649 850 Kč) a skutečnost, že žalobce vypočítává zisk poměrně nízkými částkami, avšak obrat společnosti je nadprůměrný. Z uvedených důvodů dospěl odvolací soud k závěru, že je namístě přiznat žalobci osvobození od soudních poplatků právě z jedné poloviny.

Usnesení odvolacího soudu napadl žalobce dovoláním z důvodu nesprávného právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), když má za to, že odvolací soud nesprávně posoudil relevantní právní otázky pro rozhodnutí o osvobození od soudních poplatků. Připustnost dovolání opírá o ustanovení § 237 o. s. ř., když napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Konkrétně, zda lze považovat trestnou činnost žalovaného, kterou byla způsobena škoda žalobci, jejíž náhrady se předmětnou žalobou domáhá, za „zvlášť závažný důvod“ pro úplné osvobození žalobce od soudních poplatků ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. V důsledku jednání žalovaného byl nucen sjednat se svými věřiteli splátkové kalendáře a přestože v podnikatelské činnosti pokračuje, je neustále ohrožen platební neschopností a není objektivně schopen zaplatit soudní poplatek v předmětné věci ani po částečném osvobození bez toho, aby se následně nedostal do úpadku. Za dané situace zasahuje nepřiznání osvobození od soudních poplatků do jeho ústavního práva na soudní ochranu.

Proto navrhuje, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) posoudil dovolání a shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), zastoupenou advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., a je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť v daných skutkových souvislostech nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud řešena dovolatelem vznesená otázka, zda lze považovat trestnou činnost žalovaného, kterou byla způsobena žalobci škoda, jejíž náhrady se domáhá, za „zvlášť závažný důvod“ pro úplné osvobození žalobce od soudních poplatků ve smyslu ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř.

Dovolání není důvodné.

Podle ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. na návrh může předseda senátu přiznat účastníkovi zčásti osvobození od soudních poplatků, odůvodňují-li to poměry účastníka a nejde-li o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva; přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Nerozhodne-li předseda senátu jinak, vztahuje se osvobození na celé řízení a má i

zpětnou účinnost; poplatky zaplacené před rozhodnutím o osvobození se však nevracejí.

Obecně platí, že osvobození od soudních poplatků může být přiznáno na jejich žádost fyzickým osobám, právnickým osobám, obcím nebo krajům. Účastníku nesmí být jen pro jeho nepříznivou majetkovou situaci znemožněno uplatňovat nebo bránit své právo u soudu a naplnit své právo na právní pomoc v občanském soudním řízení od počátku řízení. Při rozhodování o osvobození od soudních poplatků soud přihlíží k celkovým majetkovým poměrům žadatele, k výši soudního poplatku, k nákladům, které si pravděpodobně vyžádá dokazování, k povaze uplatněného nároku a k dalším podobným okolnostem. Přihlédne nejen k výši příjmů žadatele a množství disponibilních finančních prostředků, ale též k jeho možnosti si tyto prostředky opatřit, jakož i k důsledkům, které by pro jeho poměry mohlo mít zaplacení příslušného soudního poplatku (nebo jiných plateb v příslušném řízení předpokládaných). U právnických osob a u fyzických osob, které jsou podnikateli, lze vzít v úvahu rovněž povahu jejich podnikatelské nebo jiné činnosti, stav a strukturu majetku, platební (ne)schopnost; je však též nutno přihlížet k tomu, zda se spekulativně nezbavily majetku či jiných výhod, aby se poplatkové povinnosti vyhnuly. Soud tedy zkoumá nejen faktické poměry žadatele v době podání žádosti, ale musí zvažovat, zda ze strany žadatele nejde o obcházení zákona za účelem získání neoprávněné výhody (osvobození od soudních poplatků). Celkové zhodnocení všech okolností, které vypovídají o poměrech účastníka, se pak musí promítnout do závěru, zda účastník (vedlejší účastník) je s ohledem na své poměry schopen zaplatit soudní poplatky a nést další výdaje spojené s řízením, včetně nákladů spojených s poskytnutím právní pomoci (se zastoupením). Jestliže mu to jeho poměry nedovolují, je soud povinen mu přiznat tomu odpovídající osvobození od soudních poplatků (v plném rozsahu, zčásti, pro část řízení nebo jen pro některé úkony). Účastník je přitom povinen soudu prokázat věrohodným způsobem své poměry, které jsou rozhodné pro posouzení důvodnosti jeho žádosti. Osvobození od soudních poplatků podle ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. lze přiznat i právníce osobě – podnikateli. Při splnění ostatních předpokladů pro přiznání plného nebo částečného osvobození od soudního poplatku pak nelze právníce osobě – podnikateli takové osvobození odeprít jen proto, že její objektivní neschopnost k úhradě soudního poplatku je důsledkem její podnikatelské činnosti, tj. že potud nese „podnikatelské“ nebo „hospodářské“ riziko. (Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2013, sp. zn. [29 Cdo 1301/2013](#), uveřejněné pod číslem 99/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.)

Soud tak při posuzování majetkových poměrů účastníka domáhajícího se osvobození od soudních poplatků, při poměřování rozsahu jeho aktiv i pasiv a při přihlížení ke všem okolnostem, které spoluurčují celkový obraz jeho poměrů, vychází z jeho objektivní možnosti splnit předpokládanou poplatkovou povinnost, neboť právě objektivní nedostatek finančních prostředků se nesmí stát pro účastníka překážkou přístupu k soudu, došlo by tím totiž k porušení rovnosti účastníků řízení vyjádřené v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2014, sp. zn. [25 Cdo 568/2014](#)). Účelem právního institutu osvobození od soudních poplatků je zajistit účastníku řízení přístup k soudu a s ním spjatou ochranu jeho práv i v podmínkách jeho tíživé materiální a sociální situace. Posouzení naplnění tohoto účelu je ale vázáno na konkrétní věc a konkrétní uplatňované právo (srovnej náleží Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2009, sp. zn. [IV. ÚS 2856/08](#), publikovaný pod č. 20/2009 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu).

Při rozhodování o přiznání osvobození od soudních poplatků soud hodnotí pomocí výše uvedených kritérií poměry účastníka s důsledkem na jeho objektivní schopnost splnit poplatkovou povinnost v konkrétním případě. I když poměry účastníka odůvodňují přiznání osvobození, musí soud dále zkoumat, zda nejde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. V takovém případě osvobození přiznat nelze.

S účinností od 1. 9. 2011 (zákon č. 218/2011 Sb.) došlo ke zpřísnění možnosti přiznat plné osvobození od soudních poplatků tím, že je stanovena podmínka existence zvláště závažných důvodů. Pro přiznání osvobození od soudních poplatků v plném rozsahu tak musí na straně účastníka s

ohledem na jeho poměry existovat objektivní neschopnost splnit poplatkovou povinnost (logicky se jedná o neschopnost splnit poplatkovou povinnost v plné výši, pouze částečná neschopnost nestačí), musí zde být zvlášť závažné důvody a zároveň se nesmí jednat o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. Zásadou je tedy částečné osvobození od soudního poplatku a plné osvobození je pouze výjimkou z této zásady. Je tím posílena regulativní funkce soudních poplatků a posilována odpovědnost účastníků řízení za uvážlivé a smysluplné uplatňování či bránění jejich skutečných a nikoli pouze domnělých práv.

Ustanovení § 138 odst. 1 o. s. ř. je ve své části vyžadující naplnění podmínky existence zvlášť závažných důvodů pro úplné osvobození od soudních poplatků právní normou s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tedy právní normou, jejíž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, ale která tak přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Při posuzování, zda je splněna podmínka zvlášť závažných důvodů, je tedy nutno vždy vycházet z okolností konkrétního případu v jejich souhrnu a je na soudu, aby uvážil všechny rozhodné okolnosti případu ve své vzájemné souvislosti. Podstatnou okolností bude sice zpravidla též skutečnost, že se účastník dostal do nepříznivé finanční situace v důsledku nemoci či jako oběť trestného činu, nicméně tyto okolnosti neznamenaají bez dalšího (samy o sobě) naplnění podmínky zvlášť závažných důvodů, když v konkrétním případě musí přistoupit okolnosti další, svědčící ve prospěch závěru, že účastník není objektivně schopen zaplatit soudní poplatek ani zčásti.

Ve světle výše uvedeného lze tedy uzavřít, že skutečnost, že se žalobce dostal do nepříznivé finanční situace v důsledku trestného činu žalovaného, kterým mu byla způsobena škoda, a u soudu se domáhá náhrady této škody, je zásadně podstatnou okolností svědčící pro naplnění podmínky existence zvlášť závažných důvodů pro úplné osvobození od soudních poplatků ve smyslu § 138 odst. 1 o. s. ř., nicméně nezakládá naplnění této podmínky bez dalšího a vždy záleží na dalších okolnostech konkrétního případu.

V daném případě spočívá rozhodnutí odvolacího soudu na závěru, že poměry žalobce odůvodňují přiznání osvobození od soudních poplatků z jedné poloviny. Ke svému závěru dospěl odvolací soud na základě posouzení celé řady skutkových okolností, vzal v úvahu konkrétní majetkové poměry žalobce a jeho ekonomickou činnost, zvážil důkladně okolnosti, za jakých došlo ke vzniku škody, a přihlížel i k výši soudního poplatku. Rozhodnutí odvolacího soudu tak lze považovat za souladné s právní úpravou a soudní praxí, když přihlédl ke všem relevantním hlediskům v jejich souhrnu a k veškerým okolnostem, jež vyšly v řízení najevo.

Jelikož z hlediska dovolatelem uplatněného důvodu (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) je rozhodnutí odvolacího soudu správné, Nejvyšší soud dovolání zamítl podle § 243d písm. a) o. s. ř.